

DE 'BOLÉRO' LEEFT

Op het ritme van de kleine trom

Overbekend maar altijd prikkelend: de 'Boléro' blijft een van de populairste 'tunes'. Uitvoerders van Boulez tot Zappa bogen zich over de partituur, ook choreografen krijgen er niet genoeg van. Het Concertgebouw Brugge wijdt er een festival aan: Vive le Boléro!

GEERT VAN DER SPEETEN

Wim Van Lessen
is de hedendaagse
Jorge Donn. Foto: Van Rhee

Een *Minusbolero*: het bestaat écht. Aan de beroemde partituur had Johannes Kreidler geen noot veranderd. De componist had simpelweg de melodie geschrapt, zodat alleen het ritme van de kleine trom en de orkestrale begeleiding overbleven. In zijn karaoke-achtige versie uit 2015 wordt achtergrond plots voorgrond: *minimal music* waarbij luisteraars toch onbewust de melodie hoorden meeklinken.

Er klonk weinig bijval, maar Kreidlers dunne ideeetje zegt veel over de iconstatus van de originele *Boléro*. Welk sensueel aroma een orkestwerk met één melodie en één ritme kan creëren: het muziekstuk staat daar model voor. De *Boléro* zou uitgroeien tot een ultieme oorwurm, die diep in de mainstreamcultuur is binnengedrongen. Ze diende als vehikel voor erotische films, of als soundtrack op de ijspiste. Frank Zappa en André Rieu gingen ermee aan de haal, maar ook uitgesproken dirigenten als Sergiu Celibidache of Pierre Boulez haalden hun neus niet op voor de *Boléro*. Voor een orkest dat wil scoren en uitblinken, blijft het een paradestuk.

Klankenmenger

Maurice Ravel schreef de *Boléro* in 1928 als balletmuziek, op vraag van Ida Rubinstein en haar compagnie. Beiden hadden banden met de Ballets Russes in Parijs. Met een Bach-transcriptie van Honegger en een Liszt-orkestratie door Milhaud, was de balletavond best een muzikaal allegaartje. Ook Ravel zou aanvankelijk een bewerking maken, van de *Iberia*-suite van Albéniz, maar de rechten bleken niet beschikbaar. De componist koos dan maar voor een traditionele Spaanse dansvorm. Hij transformeerde die tot een lang crescendo op basis van een oriëntaals thema. De melodie van zestien maten is dwingend en bezwerend. Zeker wanneer de fluit als eerste inzet: als een cobra die uit de mand van een slangenbezwieder omhoog kruikt. Verder staat alles in het teken van de gelijkmatigheid. Solo-instrumenten, waaronder de saxofoon,

De melodie van zestien maten is dwingend en bezwerend. Zeker wanneer de fluit als eerste inzet: als een cobra die uit de mand van een slangenbezwieder omhoog kruikt

geven het estafettestokje door terwijl het orkest steeds verder aanzwelt. De finale is een tranceachtige uitbarsting, met schril glijdende trombones.

Ravels omschrijving van het werk klinkt nogal droogjes. Hij noemde zijn *Boléro* een experiment met een beperkte draagwijdte, 'een orkestraal weefsel zonder muziek'. Het instant succes moet hem geflatteerd hebben, maar ook verbaasd. Want had de geniale klankenmenger Ravel geen andere werken op zijn palmares, zoals *L'enfant et les sortilèges* met zijn virtuoze orkestkleuren, of het poëtische balletsprookje *Daphnis et Chloé*?

Misschien was de uitspraak een boutade, zegt dirigent Jos van Immerseel. 'Ravel was best trots dat men in de straten van Parijs het *Boléro*-thema kon horen fluiten. Het bewijs dat het een zelfstandig werk was, dat ook zonder ballet kon. Ook na alle arrangementen die we nadien te horen zouden krijgen, bleef het zijn oorspronkelijke kracht behouden.'

Van Immerseel nam tien jaar geleden een *Boléro* op die de oren op scherp zette. Dé troef is het inschakelen van historische instrumenten, zoals de expressieve Franse *basson*. Terwijl veel uitvoeringen inzetten op de sensuali-

teit en de suggestieve climax, kiest de dirigent voor een haast mechanische benadering. 'Lees er Ravels correspondentie op na: hij gaf duidelijke richtlijnen om het werk niet te interpreteren. De dirigent hoefde alleen maar strak de maat te slaan, vond hij. Dan zou het orkestpalet wel vanzelf openbloeien. Een sleutel is de afwezigheid van vibrato. Het maakt de muziek transparant. Achter de ogenschijnlijke eenvoud hoor je een complexe compositie, waarin veel lijnen samenkomen.'

Over het tempo maakte Ravel ruzie met de legendarische dirigent Arturo Toscanini, die de *Boléro* op dertien minuten afklokte. Van Immerseel: 'Terwijl Ravel zelf zeventien minuten voorschreef. Hij schetste ook een treffend beeld dat we ons voor de geest moesten halen: de poorten van een fabriek die openzwaaien, met centraal de draaiende assemblagelijns. U zult begrijpen: de erotiek waar men de *Boléro* doorgaans mee associeert, is dan veraf.'

Jonge god

Ravels sleutelwerk werd ook een icoon in de dansgeschiedenis. In de oorspronkelijke voorstelling, in een choreografie van Nijinski's zus, danst een jonge vrouw solo voor een mannenpubliek in een Spaanse kroeg. Dat motief zou blijven terugkeren. Ook in een productie rond sterdanser Serge Lifar, gesitueerd in een Spaans-Arabische fabriek.

Maar hét cultballet is van de hand van Maurice Béjart. In zijn eerste versie, die in 1961 in De Munt in première ging, strippte hij de actie van elke anekdotiek en werd de hoofdrol vertolkt door een danseres. Voor een nieuwe versie in 1979 liet Béjart de fakkel doorgeven aan zijn vedette Jorge Donn, die solo op een tafel danste. Aanvankelijk werd Donn omringd door vrouwen, in een later stadium door een kring van mannen met ontbloot bovenlijf. Ze kijken een atletische jonge god te aanbidden, in een onnavolgbaar duister ritueel. In de huidige *Ravel*-trilogie van Ballet Vlaanderen is de rol van Donn overgenomen door Wim Van Lessen.

Ook na Béjart blijft de muziek inspireren, zo leert de affiche van *Vive le Boléro*. 'Ze heeft nog altijd een erotische aantrekkingskracht,' zegt dansprogrammatrice Samme Raeymakers. 'Het rituele aspect, de oerdans of offerdans: je vindt ze ook in *Le sacre du printemps*. Evengoed speelt hier het genderaspect: de relatie man-vrouw en de omkering ervan.'

Hedendaagse choreografen onderwerpen de *Boléro* graag aan een onderzoekende blik. Ze spelen met de complexoze complexiteit en met de onregelmatige regelmaat, maar ook met tijd en herinnering. Zoals in *Boléro 2*, waarin Boris Charmatz en Emmanuelle Huynh in vertraagd tempo teruggripen naar een *Boléro* waarin ze zelf een duet uitvoerden. Of neem de tweeënhalve uur durende versie van Raimund Hoghe, die rond het uitgebreide *Boléro*-erfgoed een sacrale ruimte uitbouwt. Raeymakers: 'Tijdens zijn speurtocht vond Hoghe uitvoeringen op Japanse instrumenten, salsa, tango of pure jazz. De *Boléro* wordt een universeel muziekstuk, waarin Hoghe zijn dansers alledaagse bewegingen laat uitvoeren. Op zijn onnavolgbare verstilde manier.'

Vive le Boléro, 8>10/6 in Brugge

Maurice Ravel. © pr

Sidi Larbi Cherkaoui regisseerde 'Schilderijtentoonstelling' van Moesorgski. © Filip Van Roe

Ravel, Fabiola en de toreador

DANS ★★★★★

Ravel
Ballet Vlaanderen
Nog te zien tot 25 juni in Gent, Antwerpen en Brugge

Vier meesterwerken van de Franse componist Ravel vormen de spil in de nieuwe *triple bill* van Ballet Vlaanderen. Sidi Larbi Cherkaoui mag de spits afbijten met een tweede creatie voor zijn nieuwe huisgezelschap, na *Fall*. Hij kops voor Moesorgski's *Schilderijtentoonstelling* in een orkestratie van Ravel. Kijken en bekeken worden is hier het structurele principe. In stijve hoepeljurken zweven de danseressen over de scène, alsof ze ingesnoerd zitten in het imago van de onderdanige vrouw.

Cherkaoui liet zich hiervoor inspireren door de Russische volksdanseresses, die een flit gewoontegetrouw ook met het danstheater. De levensgrote gouden lijsten, die af en aan worden gesieurd, zijn als spiegels waarin de dansers tegen hun eigen zelfbeeld aanlopen. Ze willen uit de lijst springen, maar tevergeefs. Cherkaoui tekent voor mooie, introspectieve momenten die mee sluimeren met de zachte melancholie onder Ravels compositie. Krachtig zijn de beelden waarop de dansers, op rode pluchen stoelen, het publiek recht in de ogen kijken. Maar de choreografie verdrinkt in de barokke kostuums en scenografie van Tim Van Steenberghe. De terugblik op het verleden is een belangrijk thema in deze *Schilderijtentoonstelling*, maar het voelt toch allemaal erg bestoft aan, al te dramatisch voor een dansend lichaam - dat in Cherkaoui's geval al heel vol van betekenis is.

Ook belofte Jeroen Verbruggen brengt niet de verhoopde vernieuwing. Voor *Ma mère l'oye* baseerde hij zich op het leven van de moeder der Belgen, koningin Fabiola. Op Ravels *Pavane* danst Nancy Osbaldeston een technisch complexe maar inhoudelijk erg klassieke pas de deux met Alexander Burton. Het stuk ontpopt zich tot een sprookje, waarin de rouwende koningin wordt bespeeld door een hele hoop droomzientjes,

de zogenaamde *queenes* en *kingies*, compleet met Fabiolapruik en bruidssluijer toe. De choreografie is best snedig, oog voor humor heeft Verbruggen ook, maar de slotsom blijft er een van pathetiek en symbolische ballast. Dans en muziek dagen elkaar niet uit.

Wie echt wat pit wil zien, moet wachten tot de *Boléro*, het iconische stuk van Maurice Béjart waarvan het Ballet uitzonderlijk de uitvoeringsrechten verkreef. Drew Jakoby wisselt in dit stuk af met Wim Van Lessen. De *Boléro* veronderstelt een feilloos ritmegevoel, en *principal* Jakoby

mist geen pas. Met haar rijzige, gespierde gestalte is ze sowieso al een frisse verschijning in het gezelschap en hier speelt ze die rol volledig uit. Alleen op een rode, ronde tafel temt ze de kleine trom als een volleerde toreador. Met haar strakke haren en weggedrukte borsten heeft ze iets rigides en viriels, maar ze is ook erg sensueel. Het zet de verhouding tot de veertig halfnakte mannen, die rond haar tafel mee pulseren op het gelijkmatige ritme, op zijn kop, en plaatst meteen ook een kanttekening bij de behoorlijke stereotiepe man-vrouwbeelden die in het balletidroom ingebakken blijven.

Het is opmerkelijk. Ook in het programma *In Flanders fields* (2015) bracht de oudste choreografie, *De groene tafel* van Kurt Jooss uit 1932, de meest hedendaagse wind binnen, een gevoel van urgentie. Op de *Boléro* en prachtige muziek na, brengt het Ravel-programma dus vooral veel vorm, vorm, vorm, maar weinig inhoudelijke uitdaging.

CHARLOTTE DE SOMVIELE

De choreografie van Cherkaoui verdrinkt in de barokke kostuums en scenografie van Tim Van Steenberghe

NU IN DE WINKEL

happinez

RAAM STICKER cadeau

levenslust

Laten we iets vieren vandaag!

Gezond zagen op bloot teken / Jipita, je persoonlijke gelukspaan
Proostert op de zon / Hoe fiek je bent dan? / Happy Aantardan

Keule Gordon, Van Nijvel, Mully, Janset, Balle, de Groot & de Meir